

תחושתם של רבים בציבור הישראלי, גם כאלה שאין להם נגיעה ישירה למערכת החינוך בשל היותם מורים או הורים, לא רחוקה מזו שמבטא יאיר קארו, מנהל מכללת 'אורנים', בפתח גיליון זה: "הפקידים קובעים מדיניות לקובעי המדיניות, וקובעי המדיניות הם הפקידים שמוציאים לפועל את המדיניות שקבעו הפקידים. משהו כמו בסדרה Yes Minister, רק בגרסה ישראלית גרועה יותר." ונכונים הדברים לא רק בזירת החינוך. גם ללא שביתת המורים ומרצי האוניברסיטאות, מודעים רבים לשבר של מערכות החינוך וההשכלה הגבוהה ולתהליך הצובר תאוצה של פיצול מערכת החינוך לשתיים: האחת, מיועדת לבניהם של בעלי היכולת לממן מערכות פרטיות, שתפקידה להכין את אצולת הביורוקרטיה והממון של הדור הבא; והמערכת אחרת מכינה את עובדי הצווארון הכחול, עובדי הכפיים והשרתים, שהרי אלה ממילא "אינם נדרשים להשכלה רבה מידי" כדי למלא את התפקיד המיועד להם בחברת הפער המעמדית הנוצרת בישראל. הביורוקרטיה הישראלית, בייחוד זו הקרויה 'נערי האוצר', פועלת מתוך אידאולוגיה ברורה המעצבת את הסדר הלאומי. במהותה היא דומה לנאו־שמרנים בארצות-הברית. ססמתה "לשמור על הקופה" היא תרגום לעברית של המושג "ממשלה קטנה". המגמה לצמצם את ההוצאות הממשלתיות נועדה להעביר את עול קיומה של מדינת הרווחה אל כתפי האזרחים, בעוד שבמקביל מבצעים צעדים המיטיבים עם ההון. הברית בין הביורוקרטיה לבין ההון אינה מקרית, הן רבים מצמרת האוצר מגיעים, במוקדם או במאוחר, למשרות מרופדות במגזר הפרטי, כך שמעבר לאידאולוגיה יש פה דאגה לעתידם הפרטי של אותם פקידים.

תהליך דרדור החינוך וההשכלה לא החל בממשלה הנוכחית, אך זו מגדילה לעשות באטימותה ובגיבוי שהיא מעניקה לצמרת האוצר. מחפירה גם עמדתה של צמרת 'העבודה' שאינה מגבה את שרת החינוך (אם לא לומר: דווקא חותרת תחתיה) כאשר זו ניצבת בתווך וללא גיבוי פוליטי, בין מנהיגות מיליטנטית של ארגון המורים שלא תמיד נקיים שיקוליה מחשבוניות זרים, ובין פקידות האוצר. ביקורת על האסטרטגיה של האוצר להקטנת חלקה של הממשלה במשק, הנגזרת מהמדיניות הנאו־ליברלית, מותח צבי זוסמן ז"ל, במאמר מקיף (בדו"ח השנתי של מרכז טאוב), אשר פרק מתוכו מובא בגיליון הנוכחי.

לא פחות גורלי לעתיד החברה בישראל מהמאבק על החינוך וההשכלה, הוא המאבק המתנהל על מעמדו וסמכותו של בית המשפט העליון כמגן על זכויות הפרט. לא בכדי קוממו היוזמות לרפורמות של שר המשפטים כמעט את כל הבכירים לשעבר שבין ותיקי מערכת המשפט. הרפורמות המוצעות עתידות לפגוע בסמכותה של הרשות השופטת מול שתי הרשויות האחרות, המחוקקת והמבצעת, לשמש כמגן על החברה מפני שרירות לבה של הרשות המבצעת וגחמותיהם הפופוליסטיות של המחוקקים.

אין בדברים אלה אמירה שהרשות השופטת נקייה משגיאות, על אחת מהן מצביע ישראל דורון במאמרו על עיוורונו של בית המשפט מול הקשישים. מספרם של הזקנים בחברה המערבית מצוי בעלייה ולא תמיד ערוכה החברה להתמודד עם האתגרים שתוחלת החיים העולה מציבה בפניה. אחת הבעיות כרוכה בהסדרי הפנסיה, בהם דן דב פלג במאמר מקיף.

מזה זמן עולה על סדר היום מצבם של הבדויים בנגב. גדעון קרסל פורש במאמרו תכנית להבטחת שטחי המרעה הנדרשים לעדריהם בצד פיתוח ענפי פרנסה נוספים, וכל זאת לטובת האוכלוסייה כולה ומבלי לפגוע באדמות הציבור ומבלי להפריטן.

אורלי לובין, משה צוקרמן וזאב לוי מביאים לגיליון הנוכחי עיונים בסוגיות הגות, תרבות ואמנות בחברה הישראלית, עיונים השונים במידה מסוימת מעיסוקנו העקבי בבעיות החומר של החברה. יש בכך המשך־מה לסדרת המאמרים על האמנות בישראל בגיליון הקודם.

הצצה לעולם שמחוץ לנו מספקים יעקב עובד במאמרו על פלורליזם בקהילות שיתופיות בעולם וארנסט הילברנד במאמר מתורגם על ההתחדשות הנדרשת לשמאל האירופאי.

המניע לעבודה בקיבוץ והשינוי שחל בו נבדק במחקר של יעקב כהן ז"ל. מאמר המסתמך על מחקר זה מתפרסם במדור מבפנים. מפעל הענק, ארבעה כרכי **זמן יהודי חדש**, נסקר על ידי יעקב גורן, המפליג אגב כך בדיון על החילוניות כאמצעי להבנת הדורות האחרונים. פנחס עופר סוקר בעין ביקורתית את הכרך רב הכמות על משה שרת, שהוציא לאור גנזך המדינה. את מדור הספרים חותם יובל דרור, בסקירת ספר על קומונות ההוטרים בצפון אמריקה. סקירה זו, ומאמרו של יעקב עובד על הקהילות השיתופיות, מצביעים על כך שהרעיון השיתופי חי ומתקיים תוך כדי השתנות המערכות החיות לאורו.

קריאה נעימה,
העורכים

קרוב למחצית מההוצאה הממשלתית לשירותים אישיים בשנת 2006, כ־2.6 מיליארד ש"ח, נותבה לשירותים לזקנים. כ־94% מההוצאה לזקנים מיועדים להספקת שירותים לכ־120 אלף קשישים במסגרת חוק ביטוח סיעוד. מספר מקבלי השירות גדל מאז החלת החוק פי 6 בערך.

כ־27% מכלל מקבלי קצבת זקנה מקבלים גם השלמת הכנסה. העובדה שכרבע מהקשישים בישראל עניים, מצביעה על הצלחה המוגבלת מאוד של מערכת הביטחון הסוציאלי להתמודד עם הבעיה. כ־60% מכלל המשפחות בישראל שבראשן עומד אדם זקן, מצויות מתחת לקו העוני לפני תשלומי ההעברה והמסים. לאחר תשלומי ההעברה והמסים נותרו עדיין 22.3% ממשפחות אלה מתחת לקו העוני.

(הקצאת משאבים לשירותים חברתיים,
מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, דו"ח 2006)